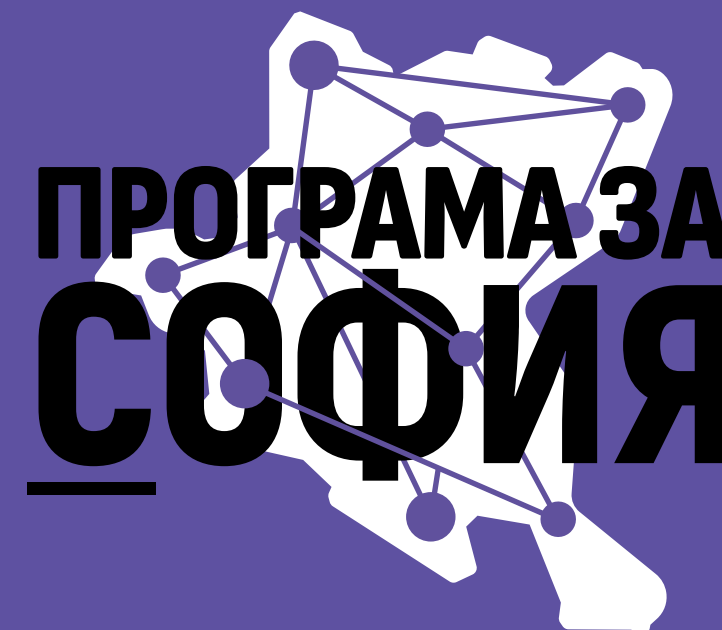

I.3 **Икономиката на** **Столична община**

ПРИЛОЖЕНИЕ

*Анализът е изготвен през октомври 2020 г.
от Институт за пазарна икономика
по възлагане на ОП Софияплан*

I_ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ **И АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО**

1. РЕЧНИК НА ПОНЯТИЯТА

- **Брутният вътрешен продукт** (БВП) по пазарни цени е крайния резултат от производствената дейност на резидентните производствени единици. БВП може да се дефинира като сума от **брутната добавена стойност** (БДС), създадена от различните институционални сектори или различните отрасли на икономиката, плюс данъците минус субсидиите върху продуктите.
- БВП и **БВП на човек от населението** са класически индикатори за сравняване на благосъстоянието на различни държави и райони, в т.ч. области, а изменението им – за подобряването или влошаването на икономиката. Разбивката на **БДС по икономически сектори** позволява да се анализира и съпостави икономическия профил на областите в България. Данните за БВП и БДС се предоставят от Националния статистически институт (НСИ).
- **Произведената продукция** включва стойността на оборота на нефинансовите предприятия, намалена с балансовата стойност на продадените активи, без тази на собствените дълготрайни активи. Тук се включва и изменението на запасите от продукция и незавършено производство, а също и стойността на направените разходи за придобиване на активи по стопански начин. Данните за произведената продукция се предоставят от НСИ и позволяват детайлен анализ на състоянието и развитието на нефинансовите предприятия по икономически дейности.
- **Преките чуждестранни инвестиции** (ПЧИ) отчитат всяко вложение, което включва дългосрочни отношения, отразяващи дълготрайния интерес на резидент на чуждестранна икономика (чуждестранен пряк инвеститор) в предприятие – резидент на българската икономика (инвестиционно предприятие). Прямата инвестиция включва както първоначалната трансакция между двата субекта, така и всички последващи трансакции между тях. Данните за ПЧИ на НСИ са с натрупване и показват картината към даден момент (края на годината), а не текущия поток в рамките на съответната година.
- **Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи** (ДМА) включват фактически извършените разходи за закупуване на земя и за изграждане на сгради, строителни съоръжения и конструкции чрез възлагане и по стопански начин, за доставка и монтаж на ДМА, за закупуване на машини, съоръжения, оборудване и транспортни средства, за геоложки и хидроложки проучвания, за проучвателни и проектантски работи, обслужващи строителството, и други разходи, свързани с придобиването на ДМА. Данните са на НСИ и се отнасят за съответната година.
- **Работната сила** или текущо икономически активното население са лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва **заетите и безработните лица**. Лица извън работната сила или текущо икономически неактивното население са лицата,

които не са заети, нито са безработни през наблюдавания период. Данните за работната сила, в т.ч. заети и безработни лица, са на НСИ.

- **Коефициентът на икономическа активност** е относителния дял на икономически активното население от населението на същата възраст. **Коефициентът на заетост** и **коефициентът на безработица** са съответно относителния дял на заетите или безработните лица от населението на същата възраст. Данните за коефициентите на заетост и безработица са на НСИ.
- Данни за брой на безработните лица и коефициент на безработица могат да се използват и от Агенцията по заетостта (АЗ). Това са данни на база **регистрираните лица в бюрата по труда** и позволяват анализ на много ниско ниво, в т.ч. за отделните райони на Столичната община. В доклада са използвани данните за безработицата от НСИ и АЗ, като във всяка част е посочен източникът на данните и са отчетени специфичните особености на двата източника.
- **Линията на бедност** се определя като 60% от средния общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица. Последният не следва да се бърка или автоматично сравнява с нивото на средната работна заплата, като детайли по неговото пресмятане са посочени по-долу. Данните за относителния дял на бедните в област София (столица) в настоящия доклад са представени както спрямо националната, така и спрямо областната линия на бедността.
- За пресмятане на индикаторите за бедност и социално включване се използва общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица. Поради различния състав и брой лица в домакинствата се прилагат **еквивалентни скали**. Използва се модифицираната ОЕСД скала, според която първият възрастен на 14 и повече години получава тегло 1-ца, вторият възрастен на 14 и повече години получава тегло 0.5 и всяко дете под 14 години получава тегло 0.3. Теглата се присъждат на всеки член на домакинството и се сумират, за да се получи еквивалентен размер на домакинството. Общият разполагаем нетен доход за всяко домакинство се разделя на неговия еквивалентен размер и се формира **общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица**.

2. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият анализ е изготвен за целите на Плана за интегрирано развитие на Столична община 2021–2027 г. от екипа на Институт за пазарна икономика, съгласно Договор №ПГУ20–ДГ56–11 от 11.06.2020 г. Структурата на анализа следва методическите указания за разработване и прилагане на планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021–2027 година. Анализът се фокусира върху икономическото развитие на Столична община като взема под внимание всички съседни територии, които имат отношение към развитието на столицата. В анализа е отчетено и пространственото развитие на Столична община, а в края е представен и SWOT анализ на икономиката на столицата на България.

3. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ КОМЕНТАР

За да не се допускат грешки в интерпретациите на данните, е важно да бъдат направени няколко методологически уточнения по отношение на териториалния обхват на използваните данни. Специфичното при столицата е, че има пълно припокриване между общината – Столична община, и областта – област София (столица). Това позволява в анализа на столичната икономика да се използват пълноценно и данни на областно ниво, което не е възможно по отношение на други общини в страната.

В доклада са използвани наименованията, съответстващи на Единния класификатор на административно–териториалните и териториалните единици (ЕКАТТЕ). Точното наименование на общината е **Столична община**. Областта, която обхваща Столична община, е **област София (столица)**. Двете на практика се припокриват. Използваните в текста опростени наименования „**София**“ или „**столица**“ се отнасят за цялата община/област, а не само за строителните граници на **град София**. Област София от друга страна е точното наименование на областта, която граничи със столицата и обхваща 22 общини, в т.ч. Самоков, Елин Пелин, Ботевград и Своге. Популярно е и понятието Софийска област, но правилното по ЕКАТТЕ е просто **област София**.

Въпреки припокриването на територията на област София (столица) и Столична община, всички използвани данни в анализа са отнесени спрямо оригиналния източник на данните – било то на ниво област или община. Данните за брутната добавена стойност, например, са цитирани за област София (столица), тъй като подобни данни са налични само на областно ниво. Данните за произведената продукция на нефинансовите предприятия от друга страна, са цитирани за Столична община, тъй като са използвани детайлни данни на ниво община от НСИ.

Следва да се отчита, че в анализа се коментира и пространственото развитие на Столична община, в т.ч. състоянието на населените места в рамките на общината и взаимовръзките с широката периферия около столицата, в т.ч. съседни общини. Икономическите данни в рамките на Столична община са анализирани по райони – за 24–те района на столицата. Взаимовръзките със съседните общини стъпват на различни анализи за пространственото влияние на столицата върху други населени места. По–сериозен фокус е поставен върху общините в непосредствена близост до столицата, на територията на които са разположени индустриални терени, които биват разглеждани от инвеститори като част от широката периферия на град София.

4. ДЕМОГРАФИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

В периода на икономически възход броят на предприятията в столицата нараства с почти 14% и надхвърля 120 хил. активни фирми през 2018 година. Очаквано, повечето от тях са в сегмента на микропредприятията, тоест с до 9 заети. В област София (столица) към 2018 г. има 111 хил. такива фирми, а броят им нараства най–бързо – с 14% спрямо 2013 година. Най–малко са големите предприятия, с над 250 заети – общо 293, но и при тях се наблюдава значителен ръст от близо 11%.

Таблица 1. Брой фирми в област София (столица) по размер, 2013–2018 г.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Изменение 2013/2018 г., %
Общо	105 870	108 776	112 335	116 578	117 401	120 318	14%
Микро до 9 заети	97 547	100 448	103 821	107 839	108 373	111 287	14%
Малки от 10 до 49	6 776	6 768	6 924	7 097	7 379	7 318	8%
Средни от 50 до 249	1 283	1 291	1 321	1 362	1 362	1 420	11%
Големи над 250	264	269	269	280	287	293	11%

Източник: НСИ

Около 29% от всички предприятия в страната извършват дейност в столицата. Най–голяма е концентрацията при големите предприятия – над 250 заети, като 39% от големите предприятия в страната са в София. Въпреки това в столицата не се наблюдава голяма концентрация на заетостта и зависимост от най–големите предприятия. Разнообразният профил на икономиката и бързо развиващите се услуги отварят повече възможности пред работодателите в столицата.

Таблица 2. Демография на предприятията в област София (столица), 2013, 2017 и 2018 г.

Размер на предприятието	2013			2017			2018		
	1 <	1-9	10+	1 <	1-9	10+	1 <	1-9	10+
Новородени предприятия	9 466	4 483	227	11 057	4 552	219	10 727	4 449	289
Оцелели предприятия	4 522	2 929	166	4 947	3 171	129	5 257	3 378	118
Умрели предприятия	8 470	2 581	302	9 410*	3 084*	183*			

Източник: НСИ   * Предварителни данни

Динамиката на родените, оцелелите и умрелите предприятия в област София (столица) е относително стабилна. Очаквано, най-голяма активност при новородените всяка година предприятия има в сегмента на микрофирмите. При по-големи предприятия (с повече от 10 наети) има значително по-малко родени предприятия – 289 през 2018 г., но тях и значително по-голям дял от тях оцеляват. Разбира се, статистиката на демографията на предприятия не разглежда преминаването на успешните фирми между отделните сегменти, което също трябва да се отчита.

5. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ИКОНОМИКАТА

София е най-голямата общинска икономика в страната. Според последните достъпни данни за 2018 г. брутният вътрешен продукт, създаван в икономиката на столицата, е достигнал 44,4 млрд. лв. или 40,4% от общия брутен вътрешен продукт на страната. Преди 2010 г. този дял е чувствително по-нисък – 37-38% през 2007-2009 г. и дори 29-31% в периода 2002-2005 година. Концентрацията на икономическа активност в София е подкрепена от постоянния приток на хора в столицата, която устойчиво увеличава своето население на фона на спада на населението в страната.

Ръстът на БВП на София отчетливо се ускорява след 2015 година. След години на нисък растеж в рамките на 1-2% (2012-2014 г.), икономиката на София расте номинално вече със 7-9% след 2015 година. През 2018 г. се наблюдава забързване на номиналния растеж, който достига 8,7% спрямо 7,2% за страната. Подобни са най-вероятно и процесите през 2019 г., което е подкрепено от предварителните данни за произведената продукция от нефинансовите предприятия в столицата през 2019 година. По-неясна е динамиката след пандемията от коронавирус и наложените ограничителни мерки, но ако съдим по възстановяването на столичната икономика след предишната икономическа криза, много вероятно изглежда тя да се върне към растеж по-бързо от останалата част от страната. Трябва да се отбележи, че икономиката на София е и много по-тясно обвързана

с тази на ЕС, и съответно скоростта на възстановяването зависи от темповете на подобрене на основните партньори на столичния бизнес.

Таблица 3. БВП в текущи цени, Област София (столица) и България, милиони лева

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Област София (столица)	32 016	32 203	32 789	35 688	38 113	40 797	44 364
номинален ръст (текущи цени)	0,1%	0,6%	1,8%	8,8%	6,8%	7,0%	8,7%
България	82 209	81 919	83, 857	89 333	95 092	102 308	109 695
номинален ръст (текущи цени)	0,0%	-0,4%	2,4%	6,5%	6,4%	7,6%	7,2%

Източник: НСИ

Брутната добавена стойност в София достига 38,5 млрд. лв. през 2018 г., което е 40,4% от общата брутна добавена стойност за страната. Над 34 млрд. лв. или 89% от добавената стойност на икономиката на София се създава в сектора на услугите. Това е и най-динамично развиващият се сектор в столицата, като неговият дял се е увеличил с над 10 процентни пункта за последните 10 години. Около 4,4 млрд. лв., или 11% от брутната добавена стойност в София, се пада на индустрията. Селското стопанство има пренебрежим дял в икономиката на столицата.

Таблица 4. БДС и БВП по сектори, област София (столица) и България

2018 г.	БДС по икономически сектори, млн. лв.			БВП, млн. лв.	
	Общо БДС	Селско стопанство	Индустрия	Услуги	Общо БВП
Общо за страната	95 119	3 698 (4%)	24 522 (26%)	66 898 (70%)	109 695
Област София (столица)	38 469	64 (0%)	4 336 (11%)	34 068 (89%)	44 364
Дял на област София (столица) спрямо България	40%	2%	18%	51%	40%

Източник: НСИ

Област София (столица) допринася за 51% от брутната добавена стойност в услугите в националната икономика и 18% от тази в индустрията. Големият дял на услугите е очакван за столицата, като доминират търговията, транспорта и далекосъобщенията, административните и професионални дейности, както и бурно развиващият се сектор на информационните технологии и услуги. По-ниският дял на промишлеността в столицата се обяснява както с по-равномерното разпределение на индустриалното производство в страната и наличието на други силно индустриализирани райони, така и с териториалните особености на Столична община. Голяма част от индустриалните терени в непосредствена близост до столицата на практика са в територията на

съседни общини, които попадат в обхвата на област София. В отделна точка са разгледани именно взаимовръзките на Столична община със съседните територии.

Нивото на доходите в област София (столица), измерено чрез брутния вътрешен продукт на човек от населението, е чувствително по-високо от средното за страната. През 2018 г. БВП достига 33,4 хил. лв. на човек на фона на 15,6 хил. лв. за страната. Това означава, че през 2018 г. БВП на човек в столицата е 2,14 пъти по-високо от средното за страната. По този показател София изпреварва почти двойно другите икономически центрове в страната (като Стара Загора и Варна) и между 4 и 4,5 пъти най-бедните области в страната, като Силистра, Сливен и Видин.

Таблица 5. БВП на човек от населението в област София (столица) и България, 2009–2018, лева

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Област София (столица)		22 419	23 366	24 726	24 608	24 642	24 890	26 690	28 465	30 295	33 437
България		9 603	9 793	10 990	11 229	11 310	11 577	12 339	13 206	14 280	15 615

Източник: НСИ

В относително изражение разликата между столицата и средните за страната стойности се свива през последното десетилетие, което е резултат от по-бързия растеж в някои водещи икономически зони извън София. Между област София (столица) и най-бедните области в страната обаче се наблюдават обратните процеси. Важно е да се отбележи и изпреварващото развитие на широката периферия около столицата – на територията на област София, което в голяма степен е повлияно от инвестициите и развитието на индустрията в непосредствена близост до столицата.

6.1. СТРУКТУРА НА ИКОНОМИКАТА И ПРЕГЛЕД ПО ОТРАСЛИ

Анализът на структурата на икономиката на София е базиран на данни за произведената продукция на нефинансовите предприятия, разпределена между отделните икономически дейности според КИД–2008. През 2018 г. столичната икономика е произвела продукция за 67 млрд. лв. или 37% от общата продукция на нефинансовите предприятия в страната. Като цяло, столичната икономика е силно доминирана от сектора на услугите. В нея се концентрира произведената продукция на 59% от търговията на едно и дребно, 40% от транспорта, 93% от далекосъобщенията, 85% от информационните технологии и услуги, 72% от професионалните дейности и 66% от административните дейности в

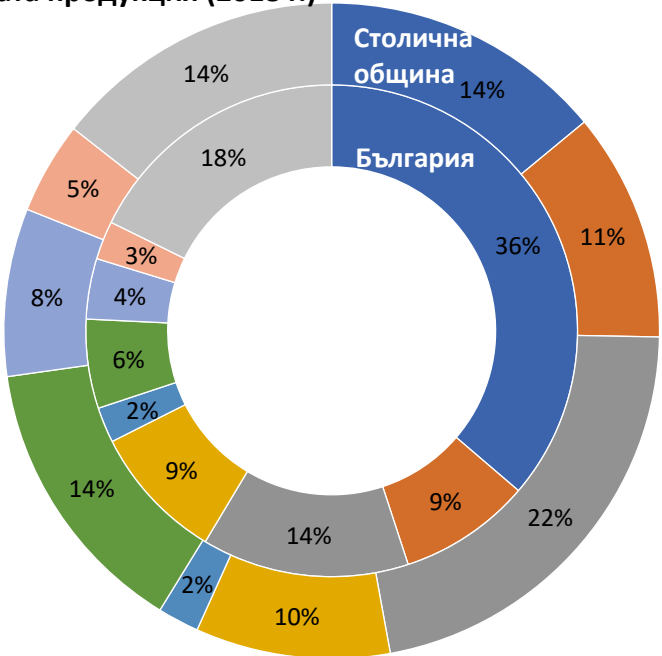
¹ Трябва да се отчете, че в енергийния сектор в столицата влизат някои от най-големите държавни компании, в т.ч. Националната електрическа компания (НЕК), Булгаргаз и Електроенергиен системен оператор (ЕСО). Големият спад в произведената продукция в сектора

страната. В същото време преработващата промишленост в София допринася за около 14% от произведената продукция в промишлеността в страната.

Дял на секторите в произведената продукция (2018 г.)

Столична община
България

- Преработваща промишленост
- Строителство
- Търговия
- Транспорт
- Хотели и ресторанти
- ИКТ
- Професионални дейности
- Административни дейности
- Други

Източник: НСИ

Таблица 6. Структура на икономиката на Столична община според произведената продукция на предприятията, 2018 г.

	Произведена продукция 2013 г., хиляди лева	Произведена продукция 2018 г., хиляди лева	Дял на отрасъла 2018 г., %	Изменение 2013/2018 г., %
Общо	48 654 185	66 958 201	100,0	37,6
Селско, горско и рибно стопанство	144 717	205 323	0,3	41,9
Добивна промишленост	70 425	91 337	0,1	29,7
Преработваща промишленост	6 873 183	9 380 358	14,0	36,5
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	3 872 693	1 578 812	2,4	-59,2 ¹
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	560 949	719 783	1,1	28,3
Строителство	5 897 966	7 560 048	11,3	28,2
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	9 522 264	14 619 460	21,8	53,5
Транспорт, складиране и пощи	4 978 920	6 427 287	9,6	29,1

се дължи най-вече на промени в периода 2013–2014 г. и най-вероятно е следствие от промени в някои от големите компании. Други показатели за сектора – например нетните приходи от продажби, остават сравнително постоянни през периода 2013–2018 година.

	Произведена продукция 2013 г., хиляди лева	Произведена продукция 2018 г., хиляди лева	Дял на отрасъла 2018 г., %	Изменение 2013/2018 г., %
Хотелиерство и ресторантьорство	914 880	1 368 168	2,0	49,5
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	6 257 487	9 367 325	14,0	49,7
В т.ч. Информационни технологии и услуги	2 279 027	5 401 841	8,1	137,0
Операции с недвижими имоти	1 485 265	2 774 031	4,1	86,8
Професионални дейности и научни изследвания	3 950 268	5 542 057	8,3	40,3
Административни и спомагателни дейности	1 681 707	3 037 529	4,5	80,6
Образование	158 016	255 848	0,4	61,9
Хуманно здравеопазване и социална работа	942 464	1 531 049	2,3	62,5
Култура, спорт и развлечения	1 174 728	2 087 758	3,1	77,7
Други дейности, неклассифицирани другаде	168 253	412 028	0,6	144,9

Източник: НСИ

Преработващата промишленост (с дял от 14%) в София произвежда продукция за 9,4 млрд. лв. през 2018 година. Промислените предприятия в столицата са експортно ориентирани като 53% от продукцията е за външни пазари. Най-големият сектор в промишлеността на София е производството на основни метали и метални изделия (с продукция за 2 млрд. лева). Производството на хранителни продукти и напитки (1,8 млрд. лв.) и на изделия от каучук и пластмаси (1,1 млрд. лв.) са следващите по големина сектори в промишлеността. Най-динамичният сектор в преработващата промишленост на столицата е производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти, чиято стойност се е удвоила в периода 2013–2018 г. и достига 681 млн. лв. през 2018 година.

Въпреки че столичната икономика е доминирана от услугите, през последните няколко години местната индустрия се развива силно, благодарение на подобрения в производствените процеси и технологични инвестиции. Това личи и от значителното повишаване на стойността на произведената продукция, въпреки относително ниския ръст на заетостта в сектора. Най-високата добавена стойност на един нает в преработващата промишленост на столицата е в производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти.

Търговията (с дял от 21,8%) е най-големият сектор в столицата с произведена продукция за 14,6 млрд. лв. през 2018 година. Това е до голяма степен обяснимо, предвид големия брой потенциални потребители с най-високи доходи в страната. От друга страна, в София са разположени централните офиси на голям дял от търговски вериги, фирми за онлайн търговия и подобни. Над 9,3 млрд. лв. е произведената продукция на търговията на едро в столицата. Други 4,2 млрд. лв. са в търговията на дребно и 1,1 млрд. лв. в търговията на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, в т.ч. техническо обслужване и ремонт. Търговията и на едро и на дребно расте устойчиво през последните години – в рамките на 8–9% през 2018 г.

Строителството (с дял от 11,3%) също е един от водещите сектори в София с произведена продукция от 7,6 млрд. лв. през 2018 година. Строителството в столицата е тясно обвързано с икономическия цикъл, което води до сериозен спад в периоди на криза и отчетлив подем в добрите години. През последните две до три години се наблюдава солиден ръст в произведената продукция, което е водено от повишеното търсене за нови жилищни и офис площи, както и от големите инфраструктурни проекти в София.

В същия период се наблюдава и много силен ръст в сектор **операции с недвижими имоти** (с дял от 4,1%), който следва процесите в строителството. Това на практика е най-динамичният сектор в периода 2013–2018 г. с ръст от 87%. Динамиката при операциите с недвижими имоти е концентрирана в периода 2016–2018 г., което отговаря на имотния бум в столицата през последните години. Предварителните данни за 2019 г. показват продължаващ ръст в строителството, но леко отстъпление при операциите с недвижими имоти.

Транспортът (с дял от 9,6%) в столицата произвежда продукция за 6,4 млрд. лв. и бележи умерен, но устойчив ръст през последните години. Сравнително постоянен е броят на заетите в сектора през последните 5 години – в рамките на 71–72 хил. души. Малко над 35% от произведената продукция в транспорта в столицата се пада на складирането на товари и спомагателните дейности в транспорта. Новата концесия и предстоящите инвестиции в Летище София предполагат ръст във въздушния транспорт, в т.ч. на пътници и товари, през следващите години.

Хотелиерството и ресторантьорството (с дял от 2%) в София произвежда продукция за 1,4 млрд. лв., като бележи устойчив ръст през годините. Близко 62% от продукцията в сектора се пада на хотелиерството, а останалите 38% на ресторантьорството. Заетите в сектора са 37,7 хил. души, като 10,4 хил. работят в хотелите и 27,3 хил.

работят в ресторантите. И в двата подсектора се наблюдава ръст на заетите през последните няколко години.

Кризата от 2020 г. има сериозен ефект върху туристическия бранш, като през месеците на извънредното положение секторът почти не функционираше и липсваха чуждестранни туристи. В средносрочен и дългосрочен план обаче очакванията остават положителни, свързани с развитието на София като туристическа дестинация, инвестициите в летището и очаквания ръст на чуждестранните посещения в столицата.

Информационни и комуникационни технологии (с дял от 14%) в столицата произвеждат продукция за 9,4 млрд. лв. през 2018 година. Данните са за цялата икономическа дейност „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, която за краткост често се нарича „ИКТ сектор“. Разбивката на сектора показва, че 1,2 млрд. лв. е произведената продукция в аудио–визуалната сфера и издателската дейност, 2,7 млрд. лв. е продукцията в далекосъобщенията и 5,4 млрд. лв. е продукцията в информационните дейности и услуги. Общо в ИКТ сектора в столицата са заети 85 хил. души през 2018 година. Това е секторът с най–висока концентрация на заетост в столицата, като над 80% от всички заети във всеки един от подсекторите на икономическата дейност са заети в София.

В периода между 2013 и 2018 г. ИКТ секторът е нараснал с 50%, като положителната динамика почти изцяло се дължи на подсектора на информационните технологии и услуги – от 2,4 млрд. лв. продукция и 33 хил. заети през 2013 г. до 5,4 млрд. лв. продукция и 57 хил. заети през 2018 година. Динамиката на IT сектора е ключова за икономиката на столицата, тъй като генерира работни места с нов и считан за модерен профил, с много високи заплати, и като цяло се превръща в притегателна сила за млади и високообразовани хора. Предварителните данни за 2019 г. показват силен ръст и през последната година, като общо ИКТ секторът отбелязва ръст в продукцията от около 1,5 млрд. лв. Отрасълът се характеризира с много висока производителност на труда – в информационните технологии и услуги брутната добавена стойност на един зает достига 60 хил. лв. Заедно с бързите темпове на развитието на сектора, търсенето на подготвени кадри за IT индустрията е толкова голямо, че висшето образование в STEM направленията не успява да го задоволи и около големите ИКТ фирми възниква широка мрежа от неформални образователни институции, които се конкурират с висшите училища. В сектора съществуват множество микро и малки фирми с по няколко служители, но и много големи с по няколко хиляди заети – както български, така и клонове на глобални фирми.

Професионалните дейности (с дял от 8,3%) и **административните дейности** (4,5%) са също силно концентрирани в столицата, като създават продукцията общо за 8,6 млрд. лв. и заетост за 141 хил. души. Произведената продукция в двата сектора включва 2,8 млрд. лв. от класическите професионални дейности (юридически, счетоводни, архитектурни, инженерни и т.н.), 250 млн. лв. от научноизследователски и развойни дейности, 2,5 млрд. лв. от реклама и 3 млрд. лв. от административни и спомагателни дейности. Динамиката в тези сфери се задава и от аутсорсинга на услуги, който е разпределен между професионалните и административните дейности. Предварителните данни за 2019 г. показват много силен ръст на продукцията в професионалните дейности през последната година.

Култура, спорт и развлечения (с дял от 3,1%) е също сред динамичните сектори в столицата. Произведената продукция в сектора е за 2,1 млрд. лв. през 2018 г., като нараства с 77% през последните 5 години. В сектора влизат най–различни артистични и творчески дейности, дейности в областта на спорта, както и организирането на хазартните игри. Последните бележат сериозен ръст в разглеждания период.

5.1. СТРУКТУРА И ОСОБЕНОСТИ НА ИЗНОСА

Софийската е най–силно отворената към международните пазари икономика в страната, като през 2018 г. формира 51% от износа на България. Освен това, ръстът на износа е много по–бърз от този на останалата част на страната, като, за сравнение, през 2013 г. столицата е допринасяла за „едва“ 25% от общия износ на България.

Таблица 7. Легова равностойност на приходите от износ на нефинансовите предприятия в Столична община, милиони лева

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	10 998,4	12 134,8	15 367,3	20 133,6	23 500,7	28 404,2
Селско, горско и рибно стопанство	3,4	4,2	3,6	13,7	13,3	13,2
Добивна промишленост	0,4	*	0,5	*	*	*
Преработваща промишленост	2 869,1	3 213,5	3 473,8	2 964,8	4 322,2	4 783,0
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	446,0	545,7	673,4	609,1	576,1	1210,8
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадьци и възстановяване	21,1	44,3	41,5	101,4	86,9	89,2
Строителство	78,6	111,9	121,7	187,8	203,8	233,6
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	4 288,8	4 893,6	7 086,9	8 859,5	9 720,9	11 247,6
Транспорт, складиране и пощи	1 273,3	1 207,2	1 353,2	2 453,3	*	2 954,4
Хотелиерство и ресторантьорство	5,5	5,2	9,0	10,1	*	21,1

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	1 147,7	1 267,5	1 593,6	2 856,7	3 437,0	4 389,2
в т.ч. Информационни технологии и услуги	942,1	1 106,2	1 356,1	2 416,1	2 889,1	3 831,6
Операции с недвижими имоти	4,4	*	8,9	15,1	29,6	*
Професионални дейности и научни изследвания	445,2	544,4	653,9	1 292,2	1 461,9	2 196,8
Административни и спомагателни дейности	216,1	260,5	303,7	524,1	609,1	875,7
Образование	5,4	9,5	11,8	20,8	27,8	33,6
Хуманно здравеопазване и социална работа	*	*	6,6	33,2	31,6	40,5
Култура, спорт и развлечения	8,2	7,8	9,0	22,6	25,3	31,9
Други дейности, неклассифицирани другаде	10,8	12,8	16,1	27,0	30,7	94,2

Източник: НСИ   *Конфиденциални данни

Най-голям износ реализират предприятията, чиято основна дейност е търговията. През 2018 г. тази стойност достига 11,3 милиарда лева при 28,4 милиарда общ износ на столичните предприятия. Експортът на компаниите в отрасъла е нараснал над два пъти през разглеждания период. Необходимо е да се направи уточнението, че в голяма степен в тази група са специализирани компании, осъществяващи външнотърговска дейност и подкрепящи международна реализация на стоки и услуги, създавани от предприятия в други браншове, включително и такива, опериращи извън територията на общината.

На второ място се нарежда преработващата промишленост в София с 4,8 милиарда лева и значителен, но относително по-бавен ръст. Следвайки особеностите на структурата на столичната икономика, на трето място по размер се нарежда износът на ИКТ сектора с 4,4 милиарда лева и четирикратен ръст в периода на бурно икономическо развитие. Непропорционално високият дял на ИКТ сектора в износа на столицата се обяснява с неговите особености – той е ориентиран почти изключително към външни пазари и не е обвързан с вътрешно търсене.

Най-бързата динамика се наблюдава при износа на двата подсектора, обхващащи международния аутсорсинг на услуги, като и при двата ръстът между 2013 и 2018 г. е приблизително пет пъти – до 876 милиона лева при административните и 2,2 милиарда лева при професионалните услуги. Тук също е валидна вече посочената особеност на ИКТ сектора – аутсорсингът работи практически изключително за пазари извън страната, което прави цялата му дейност износ. Тези четири сектора (заедно с енергетиката) формират практически всички приходи на столицата от експортна дейност.

6. ИНВЕСТИЦИОННА ДЕЙНОСТ

В тази част са анализирани инвестиционните потоци по линия на преки чуждестранни инвестиции и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи, както и усвояването на европейските средства и големите публични проекти. Фокус е поставен върху инвестициите в научна и развойна дейност, както и в позицията на столицата в дигиталната сфера и иновационната екосистема.

6.2. ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ И РАЗХОДИ ЗА ДМА

През последните години обемът на преките чуждестранни инвестиции в София остава относително постоянен – от 12,1 милиарда евро през 2013 г. до 12,4 милиарда евро през 2018 година. На човек от населението това са почти 9,4 хиляди евро – стойност, почти 3 пъти по-висока от средната за страната. Привлекателността на столичната икономика личи и в данните за област София – тя е на второ място между областите в страната с 6 хиляди евро на човек от населението, като именно в общините, които влизат в състава ѝ, са насочени основните инвестиции в индустрията.

Таблица 8. Преки чуждестранни инвестиции с натрупване в края на годината в Столична община по икономически дейности (A10), 2013–2018 г., милиони евро

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	12 074	11 675	12 112	12 212	12 311	12 432
Селско, горско и рибно стопанство	33	61	10	8	7	5
Индустрия	1 967	2 053	1 986	1 988	1 814	1 960
Строителство	706	630	483	407	414	273
Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство	3 554	3 591	4 093	4 304	4 185	4 266
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	2 106	1 717	1 716	1 784	1 638	1 737
Операции с недвижими имоти	2 379	2 297	2 456	2 343	2 414	2 338
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	1 268	1 264	1 270	1 269	1 727	1 773
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	7	7	20	23	20	21
Култура, спорт и развлечения, ремонт на домакински вещи и други дейности	55	57	78	85	92	58

Източник: НСИ

Наг 34% от всички ПЧИ са насочени към търговията, транспорта и туризма като в тези сектори се регистрира и положителна динамика – 20% ръст в периода 2013–2018 година. Операциите с недвижими имоти и индустрията са на второ и трето място с дял от съответно 19% и 16% от ПЧИ в столицата. Общо 28% от ПЧИ в София са насочени към секторите на информационните и комуникационни технологии, както и в професионалните и административни дейности и научни изследвания. В професионалните и административни дейности, към които влиза и аутсорсингът на услуги, в т.ч. фирмите, които предоставят гласови услуги, се реализира най-високият ръст на ПЧИ в периода 2013–2018 година.

Другият важен показател, който описва текущата инвестиционна дейност в София, са разходите за придобиване на дълготрайни материални активи. Равнището им остава относително постоянно през последните години в рамките на около 7–8 милиарда лева годишно. Въпреки доминирането на услугите в столичната икономика, които като цяло изискват по-малко инвестиции в машини, сгради и земя от индустриалните дейности, дялът на София в общите разходи за ДМА в националната икономика е сходен с този в произведената продукция – 38,4% през 2018 година.

Таблица 9. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи в Столична община по икономически дейности (А10), 2013–2018 г., милиони лева

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо	71 41	8 186	7 999	7 366	6 800	7 395
Селско, горско и рибно стопанство	36	47	61	34	40	54
Индустрия	994	1 137	996	1 716	1 077	1 060
Строителство	631	1036	425	454	523	647
Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство	2 064	2 686	2 420	2 106	1 902	2 108
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	522	713	708	618	512	479
Финансови и застрахователни дейности	346	392	269	386	268	417
Операции с недвижими имоти	945	715	884	936	1 098	1 305
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	488	556	703	625	767	803
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	972	757	1 403	355	499	393
Култура, спорт и развлечения, ремонт на домакински вещи и други дейности	143	147	131	134	113	130

Източник: НСИ

Голямата част – около 28% – от разходите за придобиване на ДМА се извършват в сектора на търговията, ремонта на автомобили, транспорта, складирането, пощите, ресторантьорството и хотелиерството. Това може да се обясни както с високите доходи в столицата, които подхранват потреблението, така и с факта, че столицата е развит транспортен и логистичен център, който продължава да привлича инвестиции в тези стопански дейности. Делът на индустрията в разходите за ДМА е 14,3% и е два пъти по-малък от средния за страната, който в последните години гравитира около 30%. Това до голяма степен е очаквано, предвид чувствително по-малката ѝ тежест в столичната икономика. В разглеждания петгодишен период най-видимо растат инвестициите в професионалните и административни дейности благодарение на голямата нужда на фирмите за аутсорсинг на услуги от офис площи за кол центрове.

По функции, основната част от разходите за ДМА на нефинансовите предприятия в столицата се насочват към машини, оборудване и апаратура – 22,4% от всички разходи за ДМА през 2018 година. На второ място се нареждат сгради, строителни съоръжения и конструкции с 40% от всички разходи за ДМА, следвани от транспортните средства с 15%. Заради високото строителство и трудния достъп до нови терени, разходите за земя са едва 9% от всички. Интересен е спадът в инвестициите в сгради между 2013 и 2018 г. – най-вероятно още в началото на разглеждания период разрастващите се фирми са задоволили новите си нужди от офис площи, което обяснява спада към края му.

Таблица 10. Разходи за ДМА по функции в Столична община, 2013 и 2018 г., хиляди лева

	2013	2018	Ръст 2013– 2018 г. [%]	Дял от всички, 2018 [%]
Общо	7 141 450	7 395 448	3,6	100
Земя	513 307	671 220	30,8	9,1
Сгради, строителни съоръжения и конструкции	3 534 203	2 969 119	–16	40,1
Машини, производствено оборудване и апаратура	1 561 646	1 659 552	6,3	22,4
Транспортни средства	871 496	112 8147	29,4	15,3
Други разходи	660 798	967 410	46,4	13,1

Източник: НСИ

6.3. ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА И ПУБЛИЧНИТЕ ПРОЕКТИ

Важен източник за публични инвестиции в България като цяло, но и конкретно в столицата, са средствата от европейските фондове. През двата програмни периода (2007–2013 г. и 2014–2020 г.) на територията на Столична община се изпълняват проекти на обща стойност над 7 млрд. лв., като близо 5,2 млрд. лв. са безвъзмездна финансова помощ. По данни към средата на 2020 г. реално изплатените средства в столицата са близо 4,5 млрд. лв. Претеглени спрямо населението, това са около 3,4 хил. лв.

на човек в столицата, спрямо около 2 хил. лв. средно за страната. Ключови за сравнително добрите показатели на столицата са огромните инвестиции в метрото – над 1 млрд. лв., изплатени в рамките на първия програмен период, и около 700 млн. лв., изплатени във втория програмен период.

В тази част фокусът е поставен върху общия размер на усвоените средства и въобще върху значението на европейските програми за публичните инвестиции в столицата. По-детайлен преглед на процеса на планиране и изпълнение на оперативните програми, както и оценка на постигнатото спрямо заложените цели, е направен в анализа на административния капацитет и проектите в столицата. По-долу са представени най-големите проекти на територията на Столична община за периода 2014–2020 г., които дават представа за посоката на по-значимите инвестиции в последния програмен период.

Таблица 11. Топ 10 най-големи по финансиране европейски проекти в Столична община за програмния период 2014–2020 г.

Бенефициент	Наименование на проекта	Изплатена сума (млн. лв.)
Метрополитен ЕАД	Проект за разширение на метрото в София: линия 3, етап I – участък "бул. Владимир Вазов – ЦГЧ – ул. Житница"	565,6
Метрополитен ЕАД	Проект за разширение на метрото в София: линия 3, етап II – участък „ул. Житница– жк Овча купел – Околовръстен път“	111,4
Агенция "Пътна инфраструктура"	Изграждане на АМ "Калотина–София", лот 1 "Западна гъга на Софийски околовръстен път /СОП/", фаза 2	91,9
Столична община	Проектиране и изграждане на инсталация за комбинирано производство на енергия в София с оползотворяване на RDF – трета фаза на интегрирана система от съоръжения за третиране на битовите отпадъци на Столична община	71,4
Столична община	Интегриран столичен градски транспорт – фаза II	49,9
Министерство на регионалното развитие и благоустройството	Подпомагане регионалното инвестиционно планиране на отрасъл ВиК	43,2
Столична община	Изграждане, основен ремонт/реконструкция на 26 училища и детски градини на територията на Столична община	41
Столична община	Изпълнение на дейности за подобряване качеството на атмосферния въздух в Столична община чрез закупуване и доставка на електрически превозни средства за релсов транспорт – трамвайни моториси	39
Столична община	Изпълнение на дейности за подобряване качеството на атмосферния въздух в Столична община чрез закупуване и доставка на електрически превозни средства за шосеен транспорт – електрически автобуси и тролейбуси	35,7
Метрополитен ЕАД	Проект за разширение на линия 2 на метрото в София, участък МС "Джеймс Баучер" до МС "Витоша" – фаза 2	21,9

Източник: eufunds.bg, изчисления на ИПИ

Напълно очаквано всички посочени големи проекти се изпълняват от публични институции и компании. Инвестициите в метрото тотално доминират, като по мащаб изпреварват в пъти всички останали проекти. На практика шест от десетте посочени проекта са свързани с транспорт и мобилност – от разширяването на метрополитена до покупката на нови трамваи, автобуси и тролейбуси. Подобна е картината и в първия програмен период. Огромните инвестиции в транспорт и мобилност безспорно подобряват средата в столицата, но в същото време има и свръх концентрация на ресурс в едно приоритетно направление.

6.4. НАУЧНА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ

Област София (столица) е в центъра на научната и развойната дейност в България. Към 2018 г. столицата генерира почти 70% от всички разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) в страната. Близо ¾ от тях са осъществени от предприятия в сектора на информационните технологии и услуги, както и в научната сфера. Особено силна е динамиката при информационните технологии и услуги, които от 10 млн. лв. разходи за НИРД през 2013 г. достигат 182 млн. лв. през 2018 година. Това до голяма степен е резултат от преместването на развойните центрове на няколко големи софтуерни фирми на територията на град София.

Таблица 12. Динамика и структура на разходите за НИРД в Столична община, 2013–2018 г.

	Разходи за НИРД 2013 г., хил. лв.	Разходи за НИРД 2018 г., хил. лв.	Динамика на разходите 2013–2018, %	Дял от общите разходи на страната в сектора
Общо	263 994	412 107	56,1	69,1
Преработваща промишленост	9 750	52 336	436,8	29,9
Строителство		2 059		57,6
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	1 001	10 922	991,1	74,5
Транспорт, складиране и пощи		621		58,2
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения	10 115	194 721	1 825,1	95
Финансови и застрахователни дейности		2 639		100
Професионални дейности и научни изследвания	229 592	124 668	–45,7	83,3
Хуманно здравеопазване и социална работа		3 725		

Източник: НСИ

София има всички основания да играе ролята на научна и развойна столица. В нея са разположени най-големият брой и най-добрите висши учебни заведения в страната, което от своя страна води до ресурс от талантиливи студенти и преподаватели в града. Образователната структура на населението също е благоприятна, като през

последните няколко години делът на висшистите надхвърля половината от населението на възраст над 25 години. Очаквано, в София е концентрирана и голяма част от персонала, зает с развойна и научна дейност – почти 19 хиляди души по данни за 2016 г. от приблизително 35 хиляди в страната като цяло. Над половината от персонала, зает с НИРД в столицата, е в сферата на техническите и медицински науки, като структурата на заетите в сектора се е променила чувствително през последните години. През 2008 г. персоналът, зает с НИРД, е бил концентриран най-вече в природните науки. Концентрацията на разходи и персонал в развойната дейност в техническите науки, съчетана с притока на чужди капитали в дигиталния сектор, създава добри условия за развитие на иновативния потенциал на столицата.

6.5. ДИГИТАЛЕН СЕКТОР И ИНОВАЦИОННА ЕКОСИСТЕМА

Развитието на дигиталния сектор е в основата на положителната динамика в столицата през последните години. В информационните и комуникационните технологии, както и в аутсорсинга на бизнес услуги, се наблюдава сериозен ръст на произведената продукция, приток на чужди капитали и поява на нови и успешни компании. Това води до отчетлив ръст на заетите лица в дигиталната сфера. Предварителните данни от дейността на нефинансовите предприятия през 2019 г. също показват много силен ръст в ИКТ сектора.

Перспективите пред развитието на столицата в дигиталната сфера се отбелязват и от различни международни доклади и класации. Такъв пример е докладът „Европейски градове и региони на бъдещето 2020/2021“, публикуван от Файненшъл Таймс², който поставя София в топ 10 в общата класацията на водещи инвестиционни дестинации в Източна Европа, на 3-то място в Европа по ефективност на разходите и отново на 3-то място в Европа по стратегия за привличане на чуждестранни инвестиции. Наличието на талант и квалифицирани кадри, както и по-ниските разходи в сравнение с други европейски градове, са ключови предимства на София в привличането на чужди капитали в дигиталната сфера.

Годишният доклад³ на Българската асоциация за иновации, бизнес услуги и технологии (AIBEST) за 2019 г. ясно показва конкурентните предимства на София в дигиталната сфера, както и лидерската позиция спрямо другите икономически центрове в страната. Асоциацията отчита близо 500 компании, базирани в София, които се развиват в сектора на изнесените бизнес услуги. Поне 50 от тях имат офиси и в други градове в страната – най-вече във Варна и Пловдив. Около половината от 500-те компании в сферата на бизнес

услугите в столицата са концентрирани в сферата на информационните технологии, където е и най-високата добавена стойност.

Националната Иновативна стратегия за интелигентна специализация 2014–2020⁴ (ИСИС) дефинира четири приоритетни икономически сектора: мехатроника и чисти технологии, информатика и ИКТ, индустрия за здравословен живот и нови технологии в креативни и рекреативни индустрии. Иновационната стратегия за интелигентна специализация на София⁵ (2016 г.) очертава секторната специализация на икономиката на столицата според нейния иновативен потенциал и приоритетните насоки в развитието на научните изследвания и иновациите. ИСИС на София съдържа области на специализация на София на хоризонтално и вертикално равнище. Хоризонталната политика се изразява в укрепване на иновационната екосистема в града и региона, докато акцент в София се поставя върху развитието на две тематични области за интелигентна специализация, които са посочени от националната ИСИС, а именно: информатика и ИКТ и нови технологии в креативните и рекреативните индустрии.

По данни на Столична общинска агенция за приватизация и инвестиции⁶ (СОАПИ) на територията на страната има поне 650 активни стартъпа, повечето от които са създадени в София. Столицата има динамична и бързо развиваща се стартър и предприемаческа екосистема с разрастваща се общност за дялово и рисково финансиране (VC). Наред с фондовете за инвестиции в компании в ранна и най-ранна фаза на развитие, нарастваща общност от ангелски инвеститори подкрепя предприемачи, които са на ниво идеен етап или в много ранен стадий на развитие.

В София оперират над 25 споделени работни пространства (2019 г.), като техният брой постоянно се увеличава. Сред споделените работни пространства в София са: Puzl CowOrKing, Betahaus, Work&Share, 1HUB, init Lab, SOHO, Cosmos Coworking Camp, NGO House, MOVE Together, Primium Coworking Spaces. Много от споделените работни пространства в столицата се превръщат в място за среща на предприемачи и развитие на идеи и подпомагат иновационната екосистема в София.

Sofia Tech Park отвори врати през 2016 г. и е един от малкото специализирани научни и технологични паркове в региона. Паркът включва мащабен лабораторен комплекс, иновационен форум и инкубатор за иновативни компании. През последните години в София, наред с появата на споделените офис пространства за развитие на дигиталните технологии, се появяват и множество такива специално за развитие на иновациите като

² Виж fDi Intelligence, fDi European Cities and Regions of the Future 2020/21

³ Виж AIBEST, 2019 Annual Industry Report

⁴ Виж Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2014–2020

⁵ Виж Иновационна стратегия за интелигентна специализация на София

⁶ Виж СОАПИ, Стартър екосистемата в София

Incubator for Innovations and Creativity, София Тех Парк (Инкубатор), CleanTech, JA Hambar, Microsoft Innovation Center.

7. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

В тази част са представени данни за икономическата активност в столицата, в т.ч. по райони, както и данни за динамиката на заетостта, безработицата и заплатите.

7.1. ИКОНОМИЧЕСКА АКТИВНОСТ

Икономическата активност на населението в трудоспособна възраст в София традиционно е над средната за страната. За 2019 г. коефициентът на икономическа активност в столицата е 77,7% спрямо 73,2% за страната. През последните две години (2018 и 2019 г.) в София се регистрира коефициент на икономическа активност над 77%, което надвишава нивата от предния пик (2008–2009 г.) и е своеобразен исторически рекорд за града. Икономическата активност при мъжете и жените в София е чувствително по-близка спрямо тази в страната. Докато при мъжете се достига икономическа активност от 79,9% през 2019 г. (равно на нивото от 2009 г.), то при жените икономическата активност е 75,5%, което е чувствително над нивото отпреди 10 години. Причината е в изпреварващото развитие на услугите, в т.ч. информационни технологии и аутсорсинг, което допринася за по-високата икономическа активност при жените.

Таблица 13. Коефициенти на икономическа активност (15–64 г.) в област София (столица) и средно за страната, 2009–2019, %

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
София	76,3	74,1	71,6	72,2	73,5	74,0	75,0	75,4	76,7	77,2	77,7
мъже	79,9	77,7	75,1	76,3	77,1	76,5	77,2	78,2	79,1	79,3	79,9
жени	72,8	70,8	68,3	68,3	70,1	71,6	72,9	72,8	74,4	75,2	75,5
България	67,2	66,7	65,9	67,1	68,4	69,0	69,3	68,7	71,3	71,5	73,2
мъже	72,0	71,1	69,9	71,0	72,2	72,9	73,2	72,7	75,4	75,9	77,6
жени	62,5	62,2	61,9	63,2	64,5	65,0	65,4	64,6	67,1	67,0	68,7

Източник: НСИ

Данните на Агенция по заетостта, събирани чрез бюрата по труда, позволяват и поглед към състоянието на пазара на труда в отделните райони на София. Те включват разпределение както на икономически активните, така и на безработните, по характеристики и свободните работни места.

Таблица 14. Икономически активни, безработни и свободни работни места по райони в Столична община към края на 2019 г.

Район	Икономически активни лица (брой)	Коефициент на безработица (%)	Безработни (брой)	Безработни жени (%)	Безработни с висше образование (%)	Безработни с основно и по-ниско образование (%)	Безработни с намалено работоспособност (%)	Безработни до 29 годишна възраст (%)	Безработни с регистрация над 1 година (%)	Свободни работни места (брой)
Възраждане	19 622	2,3	442	59	54,3	5	7,2	10,6	1,8	376
Красна поляна	27 513	2,4	647	55,2	28	30	8	15,8	1,5	2
Овча купел	31 378	1,7	523	52,2	46,8	2,9	6,9	12	1	53
Витоша	33 037	1,9	614	58,8	61,4	2,6	4,9	10,9	0,8	83
Средец	13 676	1,6	213	48,8	67,1	0,5	4,7	8	0,9	67
Триадица	32 801	2,1	682	57,8	63,2	1	6,2	9,8	0,4	117
Лозенец	26 862	1,8	484	58,5	74	0,4	5,2	6,8	1	25
Люлин	61 809	1,9	1 157	55,7	36,3	6,7	8,7	10,2	1,9	243
Връбница	26 289	1,9	491	54,4	28,5	7,9	7,7	14,7	2,6	20
Банкя	6001	1,2	72	59,7	38,9	6,9	5,6	12,5	0	4
Нови Искър	13 760	1,6	216	55,1	18,5	8,3	9,7	12,5	2,8	7
Илинден	17 579	1,5	258	57,8	49,6	6,2	2,7	9,7	1,9	11
Сердика	23 275	2,2	516	54,3	45,3	7,9	7,2	12	3,1	214
Надежда	35 852	1,8	659	54	35,5	5,3	7,4	13,8	5,2	39
Красно село	43 540	1,8	774	53,7	65,1	0,9	5,4	8,8	3,2	76
Оборище	14 881	1,8	269	57,6	65,1	1,9	4,8	10,8	4,1	83
Подуяне	41 272	2,0	823	56,5	37,2	8	6,6	11,2	1,9	88
Кремиковци	11 180	1,8	203	56,7	15,3	23,6	7,4	20,2	2	20
Младост	57 716	1,7	996	55	58,2	1,6	5,8	10,3	1,1	138
Панчарево	14 199	1,4	202	58,9	30,2	6,4	5	12,4	0	18
Изгрев	15 836	1,6	248	54,8	62,1	2,4	6,5	10,1	0	16
Студентски	26 922	1,2	334	52,7	65,6	2,1	5,4	22,5	0,3	58
Искър	35 401	1,5	540	58,9	44,3	3,9	7,2	10,7	0,7	7
Слатина	350 74	1,5	541	57,5	59,5	3,5	6,8	9,1	0,9	63

Източник: Агенция по заетостта

Разпределението на икономически активните лица в София до голяма степен следва разпределението на населението като цяло – най-много са те в Люлин (61,8 хиляди души) и Младост (57,7 хиляди), най-малко в Банкя (6 хиляди) и Кремиковци (11,2 хиляди), а в повечето райони има по между 30 и 40 хиляди души. Много големи разлики в коефициентите на безработица, измерени от АЗ в отделните райони, няма – в повечето райони се позиционира между 1,5–2%, като няма район с коефициент на безработица над 2,5%. Значително по-ниска е тя в район Студентски – едва 1,2%, но трябва да се има

предвид особенният профил на работната сила в него, като значителен брой от студентите не са икономически активни на пазара на труда. Номинално, най-много към края на 2019 г. са били безработните в Люлин – 1157 души, най-малко в Банкя – 72.

Прави впечатление големият дял на безработните с висше образование в почти всички райони на София – в повечето от тях той наближава или надхвърля половината от всички регистрирани в бюрата по труда, в Лозенец достига ¾ от тях. Обратно, безработни с основно и по-ниско образование почти отсъстват – значителен е дялът им единствено в Красна поляна (30%) и Кремиковци (24%), вероятно заради високия дял на ромското население в тях. Като цяло, централните райони на София се характеризират с по-благоприятна образователна структура на безработните в сравнение с периферните. Следвайки общата за страната тенденция, във всички райони на София, освен Средец, дялът на безработните жени е чувствително по-голям от този на безработните мъже. От гледна точка на младежката безработица, повечето райони са под средните за страната нива, а най-висока е тя в район Студентски, отново заради особенния профил на населението му. За доброто състояние на работната сила в София говори и ниският коефициент на трайна безработица – под 1% в повечето райони – което означава, че почти всички регистрирани безработни успяват да намерят работа в рамките на една година.

7.2. ЗАЕТОСТ, БЕЗРАБОТИЦА И ЗАПЛАТИ

Коефициентът на заетост (15–64 г.) в столицата достига 76,4% през 2019 г. спрямо 70,1% за страната. И по този показател София постига най-високите си нива от началото на прехода. В заетостта също се откроява по-малката разлика между мъже и жени спрямо страната – 78,4% при мъжете (74,1% за страната) и 74,5% при жените (66,0% за страната). Общият брой на заетите в столицата достига рекордни нива, а причината за този ръст е постоянният приток на млади и квалифицирани кадри към столицата и икономическия подем пред последните 5–6 години.

Възходящият тренд на икономическия цикъл доведе до рекорди на пазара на труда в почти всички области в страната. София и тук се нарежда на челните места в страната, като през 2019 г. само една област – Велико Търново – има по-висок коефициент на заетост на населението в икономически активна възраст (от 15 до 64 години), а столицата е с над 6 процентни пункта над средната за страната стойност. Що се отнася до безработицата, според последните данни по-добре от София се представят областите Хасково, Стара Загора и София-област, но данните не са с особено голяма точност, а и много големият размер на столичната икономика предполага относително по-високи равнища на безработица, отчасти заради по-високата трудова

мобилност. В сравнителен контекст София е близо както до икономически най-силните региони от Централна Европа по тези показатели, така и до „естествените“ стойности – заетост над 80% и безработица под 1% са много рядко срещано явление дори в периодите на ръст. Броят на безработните през 2019 г. пада под 13 хиляди души, като безработни с висше образование практически отсъстват.

Таблица 15. Коефициенти на безработица и заетост в област София (столица) и средно за страната, 2009–2019, %

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Безработица	София	3,9	6,6	6,1	7,3	8,2	6,3	4,3	3,9	2,8	2,1	1,6
	България	6,8	10,2	11,3	12,3	12,9	11,4	9,1	7,7	6,2	5,3	4,2
Заетост	София	73,3	69,1	67,2	66,9	67,5	69,2	71,7	72,5	74,6	75,6	76,4
	България	62,6	59,8	58,4	58,8	59,5	61	62,9	63,4	66,9	67,7	70,1

Източник: НСИ

Докато в повечето области в страната има ясен превес на заетите мъже, то в столицата през последното десетилетие се наблюдава относителен баланс, най-вероятно в следствие на чувствително по-голямата роля на сектора на услугите спрямо индустрията. Ключов е и по-високият дял на заетите с висше образование, като още през 2013 г. те надхвърлят дела на заетите със средно образование. Това също от една страна отразява особеностите на търсенето на работници – София всяка година привлича висшисти от цялата страна – но от друга е и следствие от гъстотата на висшите учебни заведения в столицата.

В абсолютно изражение през 2018 г. броят на наетите лица по трудово и служебно правоотношение достига 751 хиляди души, което от своя страна означава, че в периода между 2013 и 2018 г. област София (столица) е добавила приблизително 72 хиляди нови работни места. Най-големият ръст идва от сектора на информационните технологии и услуги, който добавя над 22 хил. работни места.

Таблица 16. Структура и динамика на наетите в Столична община по икономически дейности, 2013–2018, %

	Брой на наетите 2013 г.	Брой на наетите 2018 г.	Дял на наетите 2018 г.	Промяна в броя на наетите 2013/2018 г.
	679 356	751 111	100,0	10,6
Селско, горско и рибно стопанство	1 691	1 873	0,2	10,8
Добивна промишленост	550	539	0,1	-2,0
Преработваща промишленост	59 010	62 488	8,3	5,9

	Брой на наетите 2013 г.	Брой на наетите 2018 г.	Дял на наетите 2018 г.	Промяна в броя на наетите 2013/2018 г.
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	7 856	8 674	1,2	10,4
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	8 226	8 981	1,2	9,2
Строителство	41 143	44 195	5,9	7,4
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	138 579	148 960	19,8	7,5
Транспорт, складиране и пощи	46 904	50 472	6,7	7,6
Хотелиерство и ресторантьорство	30 746	32 137	4,3	4,5
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	58 011	79 050	10,5	36,3
в т.ч. Информационни технологии и услуги	30 007	52 309	7,0	74,3
Финансови и застрахователни дейности	38 819	41 453	5,5	6,8
Операции с недвижими имоти	10 202	11 458	1,5	12,3
Професионални дейности и научни изследвания	45 448	53 564	7,1	17,9
Административни и спомагателни дейности	56 855	66 382	8,8	16,8
Държавно управление	38 432	38 053	5,1	-1,0
Образование	35 291	37 525	5,0	6,3
Хуманно здравеопазване и социална работа	34 629	35 515	4,7	2,6
Култура, спорт и развлечения	11 125	13 234	1,8	19,0
Други дейности, неклассифицирани другаде	15 106	16 044	2,1	6,2

Източник: НСИ

Разпределението на наетите в София следва най-общо структурата на произведената продукция. Изключението тук е ИКТ секторът, който формира 14% от продукцията, но едва 11% от заетостта, което отразява високата добавена стойност на наетите в него. Търговията има най-големия дял в наетите (19,8%), следвана от ИКТ сектора (10,5%) и преработващата промишленост (8,3%). През разглеждания период информационно-комуникационните технологии бележат най-големия ръст на заетостта – 36,3%, а чувствително се повишава и броят на заетите в аутсорсинга – по 18% и 17% при професионалните и административните дейности. Чувствителен ръст има и в културата и спорта – 19%, но в сектора са наети едва 13,2 хиляди души. Относително голям брой – 44 хиляди души – са заети и в строителството, като бумът на новите проекти през последните няколко години тласка нагоре заетостта в отрасла.

Таблица 17. Наети лица в област София (столица) по размер на предприятието, 2013–2018 г.

Размер на фирмата (брой наети)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Изменение между 2013 и 2018 г. [%]
Общо	576 460	592 299	603 007	618 655	634 218	644 805	11,9
0 – 9	106 795	108 122	108 546	111 340	112 838	113 502	6,3
10 – 49	128 170	129 273	132 133	134 322	140 667	139 945	9,2
50 – 249	122 734	127 782	130 479	132 918	135 064	141 561	15,3
250 +	218 761	227 122	231 849	240 075	245 649	249 797	14,2

Източник: НСИ

Въпреки, че общият брой на големите предприятия в столицата е относително малък (293 към 2018 г.), те създават най-голямата част от заетостта – 250 хиляди наети през 2018 година. При малките и средните предприятия броят на наетите е относително сходен – по около 140 хиляди наети, а най-малък общ брой наети са в микрофирмите с до 9 наети – 114 хиляди души. Същевременно най-голям е ръстът в броя на наетите в средните (15,3% между 2013 и 2018 г.) и големите (14,2%), докато в микропредприятията той е доста по-скромен (6,3%). Това е до голяма степен очаквано – често в периодите на икономически възход големите и установени фирми успяват по-бързо да разширяват дейността си и съответно да добавят нови работници, и София не е изключение.

На ниво области София е с най-високите заплати в страната, а сред общините отстъпва единствено на центровете на енергетиката и добивната промишленост. През 2018 г. средната брутна месечна заплата в града достига почти 1 600 лева на фона на под 1 100 лева в началото на разглеждания период. Общо ръстът в периода между 2013 и 2018 г. е 48%.

Таблица 18. Равнища и динамика на средната брутна месечна заплата в Столична община, 2013–2018 г.

	Средна брутна месечна заплата 2013 г.	Средна брутна месечна заплата 2018 г.	Ръст на заплатите 2013–2018 г., %
Общо	1 071	1 586	48,1
Селско, горско и рибно стопанство	621	1 016	63,6
Добивна промишленост	1 139	1 483	30,2
Преработваща промишленост	901	1 368	51,7
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	1 409	1 727	22,6
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	954	1 327	39,1
Строителство	787	1 116	41,9

	Средна брутна месечна заплата 2013 г.	Средна брутна месечна заплата 2018 г.	Ръст на заплатите 2013– 2018 г., %
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	975	1 478	51,6
Транспорт, складиране и пощи	1 010	1 411	39,7
Хотелиерство и ресторантьорство	541	755	39,6
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	2 048	3 004	46,6
в т.ч. Информационни технологии и услуги	2 445	3 529	44,3
Финансови и застрахователни дейности	1 712	2 183	27,5
Операции с недвижими имоти	1 002	1 346	34,3
Професионални дейности и научни изследвания	1 336	2 002	49,9
Административни и спомагателни дейности	630	1 087	72,4
Държавно управление	1 202	1 632	35,7
Образование	907	1 238	36,5
Хуманно здравеопазване и социална работа	993	1 474	48,3
Култура, спорт и развлечения	771	1 121	45,4
Други дейности, некласифицирани другаде	668	911	36,4

Източник: НСИ

Разликите в заплатите между отделните икономически дейности обаче са значителни. Най-ниска заплата през 2018 г. е отчетена в хотелиерството и ресторантьорството – 755 лева брутно месечно – като само тук и в групата на некласифицираните дейности средната заплата е под 1 000 лева. Трябва да се има предвид и спецификата на заплащането и все още високият дял на недекларирана заетост в бранша. В горния край на скалата е ИКТ секторът, който единствен постига средна месечна заплата от над 3 000 лева. Почти всички останали икономически дейности се разполагат в диапазона 1 200–2 000 лева средна заплата. Най-бързият ръст в разглеждания период – 72% – е при административните дейности, а с по над 50% са нараснали и заплатите в преработващата промишленост, търговията и информационно-комуникационните технологии.

8. РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

Периодът на бурен икономически възход през втората половина на десетилетието се отразява пряко и на туризма в столицата. Според данните на НСИ за 2019 г. общият брой на посетителите на София е 1,16 милиона души, а реализираните нощувки са малко под 2 милиона. Интересът към столицата е по-скоро от чужденци, които достигат 786 хиляди души, в сравнение с 375 хиляди българи. В сходно съотношение е и броят на нощувките – 1,42 милиона от чужденци и 582 хиляди от българи. Трябва да се отбележи обаче, че в сравнение с други общини, особено тези, където се развива най-вече морски и планински

туризъм, столицата се приближава доста по-близо до баланс между чужденци и българи. Причина за това е и обстоятелството, че тази статистика не различава отделните посещения според причината, а в София е много по-голям дялът на бизнес пътуванията в сравнение с туристическите общини. На същия извод навежда и малкият брой нощувки на човек – докато туристите обикновено прекарват 5–7 дни на едно и също място, то деловите пътувания рядко отнемат повече от 2–3 нощувки. В периода между 2014 и 2019 г. има значителен ръст в броя посетители на столицата – в рамките на петте години увеличението е с 20%. Изменението обаче е различно при българите и чужденците – докато броят на посещенията от чужденци е нараснал с 34%, то посещенията на българи намаляват с 2% за същия период. Ръстът е относително равномерно разпределен между отделните месеци, като е малко по-висок през лятото, отколкото през зимата.

Необходимо е обаче още едно важно уточнение. На този етап официалната статистика подценява реалния обем туристически посещения, тъй като потребителите на онлайн платформи (Airbnb и подобни) се намират в своеобразна „сива зона“, като до началото на 2020 г. липсваше правна рамка на дейността им. Оттам за тях липсва и задължение за регистрация на гостите в общините и съответно не попадат в статистиката. По тази причина има всички основания да се твърди, че реалният обем на градския туризъм в София е подценен, тъй като през последното десетилетие именно този тип онлайн резервации са неговият основен двигател. При отсъствие на надеждни данни оценката на действителния им брой на този етап е доста трудна.

При посещенията в София не се наблюдава особена сезонност – докато в туристическите райони нощувките са съсредоточени най-вече в активните летен и зимен сезон, то активността в столицата е относително постоянна, като във всички месеци на 2019 г. броят на посетителите варира между 70 и 115 хиляди, в повечето от тях – около 100 хиляди. По-ясно изразена сезонност има при посещенията на чуждите граждани, като при тях се наблюдава чувствителен ръст през летните месеци – през юни 2019 г. например те са били почти 81 хиляди при 42 хиляди през януари. Това разграничение позволява с голяма увереност да направим разлика между българите и чужденците, посещаващи столицата – повечето чужденци се отдават на градски туризъм през лятото, докато повечето пътувания на българи са работни и не зависят от месеца. Този извод се подкрепя допълнително и от по-дългия среден престой на чужденците, особено през летните месеци.

Що се отнася до произхода на чужденците от ЕС, които посещават София, през 2019 г. 1/8 от тях, или 55 хиляди, са от Германия, почти толкова – 51 и 50 хиляди души –

съответно от Гърция и Обединеното кралство. Голям е и броят на италианците – 47 хиляди, и испанците – 34 хиляди. Интересно е обстоятелството, че при някои от националностите се наблюдава различна сезонност на посещенията. Докато при повечето има осезаем пик през летните месеци, то при британците през 2019 г. той е през октомври, а при гърците – през декември. Няма особена разлика в продължителността на посещенията на европейците, като в повечето случаи се отчитат средно по приблизително 2 нощувки на посетител. Изключение правят литовците (средно 3 нощувки на посетител) и португалците (2,6 нощувки). Извън ЕС, най-много посетители столицата привлича от Израел – 57 хиляди през 2019 г., както и от САЩ (40 хиляди) и Турция (38 хиляди). Особена сезонност в тази група се наблюдава при израелците, които по-често посещават София през зимните месеци. Структурата на туризма в столицата през последните години и особено малкият брой нощувки на посещение до голяма степен се обуславят от експанзията на нискотарифните полети, която позволява все по-добрата свързаност на София със Западна Европа. Динамиката в броя посещения на чужденците се различава значително между различните страни – най-чувствителен през последните пет години е ръстът в броя посещения от Испания (119%) и Израел (115%), а при останалите водещи държави той варира между 20 и 30%.

Таблица 19. Топ 10 страни според броя посещения в Столична община, 2019 г.

	Страна	Брой посещения	Брой нощувки	Средно нощувки на посетител	Изменение в броя посещения 2014–2019 г., %
	Общо	785 887	1 416 592	1,80	34,2
1	Израел	57 347	128 261	2,24	114,6
2	Германия	55 259	93 485	1,69	19,3
3	Гърция	51 691	88 808	1,72	22,1
4	Обединено кралство	50 033	92 544	1,85	30,7
5	Италия	47 566	93 027	1,96	28,3
6	САЩ	39 540	68 500	1,73	30,6
7	Турция	37 585	51 596	1,37	48,4
8	Испания	34 163	62 076	1,82	119,2
9	Франция	31 059	55 711	1,79	23,6
10	Румъния	27 945	43 825	1,57	16,3

Източник: НСИ

Данните на ОП „Туризм“ за 2018 г. позволяват и сегментирането на предпочитанията на посетителите на София според различните категории места за настаняване. Видимо най-предпочитани от посетителите на столицата като цяло са места за настаняване, категоризирани с 4 звезди, като те съставляват 39% от всички нощувки, следвани от

тризвездните (26%) и петзвездните (18%). Значителни разлики обаче има в предпочитанията на българите и на чужденците. При българите най-популярни са тризвездните (33%) и четиризвездните (27%) места за настаняване, но и тези с една звезда имат дял от 23%. За сметка на това, чужденците предпочитат четиризвездни места за настаняване (44%), а между тризвездните и петзвездните има баланс – по 23%. Това до голяма степен обуславя и разпределението между отделните класове – 92% от посетителите на петзвездни хотели са чужденци, както и 78% от тези на четиризвездните и 61% от тези на тризвездните. Ръстът на движения от евтините полети градски туризъм обаче постепенно променя предпочитанията – въпреки че във всички групи се наблюдава увеличение, между 2013 и 2018 г. нощувките в местата за настаняване с три звезди са нараснали със 110%, докато в петзвездните ръстът е с 28%, а при двузвездните – едва 9%.

Що се отнася до различните видове места за настаняване, най-голям дял през 2018 г. са имали хотелите – 82% от всички нощувки са били в хотелите, като при чужденците този дял скача до 88%. Сред българите относително популярни са и семейните хотели (9,5% от нощувките) и хостелите (5,4%), а и сред българите, и сред чужденците апартаментите за гости имат дял от по 3%, доколкото, разбира се, статистиката до 2019 г. успява да обхване този пазарен сегмент. Структурата на тези предпочитания е относително стабилна през последните няколко години, като делът на хотелите леко спада за сметка на апартаментите и стаите за гости.

Според данните на НСИ през 2019 г. местата за настаняване, които попадат в статистиката, са били 125 с приблизително 12,5 хиляди легла (с лека вариация в зависимост от месеца). Същевременно според данни от AirDNA имотите, листвани в Airbnb за краткосрочен наем в града, са 2,8 хиляди. Дори и всеки от тях да има само по 3 легла – а много имат повече – това означава, че само една от популярните онлайн платформи добавя още 50% към общия капацитет на местата за настаняване. От същия източник имаме и приблизителна представа за това доколко този капацитет е запълнен – между 40% през зимните и 70% през летните месеци, което от своя страна означава, че във всеки един момент туристите в столицата, които са отседнали в наето през онлайн платформа жилище са приблизително 5 хиляди души.

Икономическата криза, последвала епидемията от коронавирус в началото на 2020 г. и нейните последици върху туристическия сектор трябва неизменно да се имат

предвид при прогнозирането на бъдещата динамика в него⁷. В пика на ограничителните мерки трафикът на летище „София“ практически спира, като през април потокът пътници намалява с 94% спрямо същия месец предишната година, а през май – с 88%. Месечните данни от дейността на местата за настаняване на НСИ сочат сходни спадове, като дори през юни, когато пътническият поток вече започва да се възстановява, броят нощували лица в столицата намалява с 80% спрямо предишната година, а този само на чужденците – с 88%.

В тази връзка, много е вероятно в близко бъдеще туристическите потоци да останат свити, от една страна в следствие на повишената несигурност и нежелание на много потенциални туристи да пътуват зад граница, от друга – заради влошените икономически условия в много от страните, от които идват туристи в столицата, особено Испания и Италия. От значение е и прехвърлянето на значителна част от деловото общуване онлайн, което намалява нуждата от свръхкратки бизнес пътувания. Това е и най-голямото предизвикателство пред възстановяването на туристическия бранш на София през следващите няколко години.

9. ДОХОДИ И УСЛОВИЯ НА ЖИВОТ

Тъй като София е общината с най-гъсто концентрирана икономическа активност в страната, съчетана с много ниска безработица, висока заетост и високообразована работна сила, тя е и с най-добрите показатели за бедност и социално включване в страната. Към 2019 г. в материални лишения (според определението на EU-SILC линията на бедност на национално и областно равнище е равна на 60% от еквивалентния разполагам доход на лице от домакинство съответно за страната като цяло и за съответната област) е 11% от населението на столицата при 20% средно за страната. Аналогично е разпределението на населението, което живее под линията на бедността за страната – 10% в София спрямо 23% за България като цяло. При линията на бедността за областта (която е значително по-висока от тази за страната – 14 832 лева на лице от домакинство годишно за 2019 г. за София спрямо 10 409 лева за страната) делът на бедните е 23,1%, като през последните пет години показателят остава относително стабилен. Преди социалните трансфери делът на бедните в столицата е 34%, а с добавянето на пенсиите – 24%, като и при двата показателя делът на бедните жени е по-висок от този на бедните мъже. Взети заедно, броят на населението в риск от бедност и социално изключване (т.нар. комбиниран индикатор) е 346 хиляди души или 26% от населението.

7 Виж седмични данни за туризма в София на страницата на Innovative Sofia

В прегледа на динамиката обаче трябва да се има предвид, че в представения в таблицата десетгодишен период има две значителни промени в метода на събиране на данните – 2014 г. с драстично повишаване на качеството и 2018 г. със значително разширяване на извадката на самото изследване на доходите и условията на живот.

Таблица 20. Основни показатели за бедност в област София (столица) и България, 2009–2019 г.

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Средногодишен доход на лице от домакинството, лв.	София	4 951	4 795	5 438	6 403	7 441	6 890	7 061	7 349	7 603	7 603	8 224
	България	3 693	3 648	3 782	4 327	4 814	4 813	4 953	5 167	5 586	5 586	6 013
Дял на населението, живеещо с материални лишения (%)	София	25,8	28,2	29,1	32,4	30,3	20,6	20,9	19,2	20	12,2	10,8
	България	41,9	45,7	43,6	44,1	43	33,1	34,2	31,9	30	20,9	19,9
Дял на населението, живеещо под линията на бедност за страната (%)	София	6,9	6	6,6	7,3	5,7	7,3	7,4	8,0	9,9	8,8	10
	България	21,8	20,7	22,2	21,2	20,9	21,8	22	22,9	23,4	22	22,6
Дял на населението, живеещо под линията на бедност за областта (%)	София							23,5	22,7	21,6	21,9	23,1

Източник: НСИ, EU-SILC

През последните 10 години делът на населението на София, което живее в някаква форма на материални лишения, намалява почти 3 пъти спрямо достигнатата през 2012 г. върхова стойност след предишната икономическа криза; в страната като цяло този спад е около 2 пъти. Динамиката в дела на бедните в столицата обаче е обратна – докато в България като цяло той остава относително стабилен, то тенденцията в София е към постепенен ръст. Това е отражение най-вече на различния темп в ръста и структурата на доходите в столицата. Интересна е и динамиката на доходите – докато през 2009 г. средният доход на лице от домакинство в общината е бил 134% от средното за страната, то през 2019 г. това отношение е 136%, или почти без никаква промяна. С други думи – не можем да говорим за „откъсване“ на доходите и стандарта на живот в столицата, поне от средните за страната равнища. През целия разглеждан период те остават по-високи, но отношението остава почти непроменено. Не такова обаче е отношението между доходите на домакинствата в София и по-бедните райони на страната, особено в Северозапада – докато през 2009 г. отношението между столицата и най-бедната област Видин е 146%, то през 2019 г. „ножицата“ се отваря до 239%. Това от една страна подчертава бързия ръст на доходите в столицата, която, заедно с няколко други водещи икономически центрове, тласка напред и средните за страната стойности.

От гледна точка на неравенството в доходите столицата е чувствително през средните за страната стойности. S80/S20 индексът, който указва разликата между двата края на доходната структура (най-горния и най-долния доходен квинтил), през 2019 г. достига 9,4 – с други думи, доходите на най-богатите 20% в София са 9,4 пъти по-високи от тези на най-бедните 20%, като спрямо 2009 г. тази разлика се е увеличила почти двойно. Докато в периода преди 2017 г. в София според този показател има по-голямо равенство в доходите, отколкото в страната като цяло, то след тази година столицата чувствително заминава средните стойности. Това го голяма степен е обяснимо от чувствително по-бързото икономическо развитие на столичния град, което даде значителен тласък на доходите на по-горните доходни групи. Към сходен извод насочва и изменението на коефициента на Джини, който описва отклонението на доходите в цялото общество от състояние на идеално равенство. За период от 10 години стойността му в столицата се е увеличила с 14 пункта, от 31 до 45, което сочи значително повишаване на неравенството в доходите в града.

Таблица 21. Основни показатели за неравенство в област София (столица), 2009–2019 г.

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
S80/S20 индекс	София	5	4,8	5	5,5	6,1	5,6	6,9	6,9	8,9	9	9,4
	България	5,9	5,9	6,5	6,1	6,6	6,8	7,1	7,7	8,2	7,7	8,1
Коефициент на Джини	София	30,7	30,2	30,4	32,6	35,4	33	36,6	36,7	42,3	44,3	44,7
	България	33,4	33,2	35	33,6	35,4	35,4	37	37,7	40,1	39,6	40,8

Източник: НСИ, EU-SILC

10. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ И ВРЪЗКА СЪС СЪСЕДНИТЕ ТЕРИТОРИИ

Анализът покрива както развитието на териториите в рамките на Столична община, така и връзките със съседните територии. Представени са данни за развитието на 24-те района в София, като са проследени наличните данни за икономическата активност във всеки един район. Връзките на столицата със съседните територии стъпват на анализ на агломерационния ареал на София и е фокусиран върху териториите, които са най-непосредствено обвързани със столицата и предоставят индустриални терени в покрайнините на София-град, в т.ч. Елин Пелин, Божурище и Костинброд.

10.1. РАЗВИТИЕ НА РАЙОНИТЕ В СОФИЯ

Икономическата активност в Столична община е неравномерно разпределена в 24-те района на столицата. За да анализираме профила и развитието на районите, следва да

направим някои методологически уточнения. На първо място са ползвани данните за населението на столицата по райони за 2020 г., които са взети от Демографската прогноза на Столична община за периода 2016–2050 година⁸. На следващо място са данните от Агенцията по заетостта (бюрата по труда) за броя на икономически активните лица и коефициентът на безработица за 2019 година. Сравнението на данните за населението и икономически активните лица позволява да откروим някои различия в районите по отношение на работната сила.

Приходите на компаниите по райони и броят на наетите лица са за 2016 г. и са от изготвените Икономически профили на районите в Столична община⁹ на Визия за София. Това към момента са последните налични данни за дейността на компаниите по райони. Макар да са по-стари, те дават ясна представа за различията по райони по отношение на стопанската активност на предприятията. Наличието на данни в динамика – в доклада на Визия за София има данни за приходи и наети по райони за 2010 г. и 2016 г., както и качествено знание за процесите от последните години, позволява да се направи сравнително точна картина и изводи за профила и развитието на районите в Столична община.

Важно е да се уточни и разликата между данните за икономически активните лица от Агенцията по заетостта (АЗ) и броят на наетите от данните за предприятията. Данните на АЗ дават оценка за броя на икономически активните лица по райони на база техния адрес и съответното бюро по труда, а не на база месторабота. С други думи, ако човек живее в Люлин, но работи в Младост, АЗ ще го отчете като икономически активен в Люлин. От друга страна, данните за наетите от компаниите дават информация по месторабота. В горния пример същият човек ще бъде отчетен като нает в Младост. Сравнението между тези данни на ниво райони позволява да се види профилът на районите – ясно се очертават тези, които са по-скоро с жилищни функции и тези, които концентрират работни места, както и да се коментира движението на работната сила в рамките на Столична община.

Районите Люлин и Младост са отчетливо най-големите, като в тях общо са концентрирани 18% от икономически активните лица в София към края на 2019 година. Стопанската активност на предприятията обаче чувствително се отличава по райони, като в някои части на столицата се наблюдава концентрация на предприятия и стабилен ръст на приходите. Бурното развитие на услугите през последните години и появата на големи бизнес и офис пространства на определени места в столицата предопределят и изпреварващото развитие на някои райони.

⁸ Софияплан, Териториално диференцирани демографски прогнози за Столична община до 2050 г.

⁹ Визия за София, Икономически профили на районите в Столична община

Наг 50% от приходите на компаниите в Столична община по данни от 2016 г. се концентрират в районите Младост, Лозенец, Триадица, Възраждане, Средец и Витоша. Район Младост дърпа отчетливо напред – наг 13% от приходите на компаниите в столицата, като бележи солиден ръст през последните 10 години, подкрепен от концентрацията на офис площи (клас А) и притока на чуждестранни инвестиции. Район Люлин, макар и с най-голямо население и съответно икономически активни лица, има по-скоро жилищни функции, като концентрира под 3% от приходите на компаниите в столицата.

Таблица 22. Основни икономически показатели на районите в Столична община

	Население (2020 г.)	Икономически активни лица (АЗ, 2019 г.)	Коеф. на безработица (АЗ, 2019 г.)	Приходи на компаниите (2016 г.)	Наети лица (2016 г.)
Средец	30 498	13 676	1,6	7 972	41 428
Красно село	85 903	43 540	1,8	6 050	41 330
Възраждане	38 752	19 622	2,3	8 266	34 705
Оборище	31 082	14 881	1,8	6 323	28 981
Сердика	46 992	23 275	2,2	4 227	31 130
Подуяне	77 612	41 272	2,0	3 418	20 142
Слатина	68 976	35 074	1,5	4 800	28 798
Изгрев	31 473	15 836	1,6	6 398	30 064
Лозенец	54 693	26 862	1,8	8 621	51 467
Триадица	67 280	32 801	2,1	8 453	41 302
Красна Поляна	58 798	27 513	2,4	947	7 798
Илинген	34 355	17 579	1,5	2 036	13 989
Надежда	71 372	35 852	1,8	2 636	21 803
Искър	64 819	35 401	1,5	6 778	30 445
Младост	109 570	57 716	1,7	14 576	78 290
Студентски	104 240	26 922	1,2	2 011	17 781
Витоша	66 220	33 037	1,9	7 359	38 176
Овча купел	59 189	31 378	1,7	1 869	11 937
Люлин	115 673	61 809	1,9	2 608	19 869
Връбница	48 619	26 289	1,9	828	4 747
Нови Искър	29 427	13 760	1,6	102	828
Кремиковци	23 819	11 180	1,8	1 414	6 247
Панчарево	28 556	14 199	1,4	1 778	4 204
Банкя	12 494	6 001	1,2	38	260
ОБЩО	1 360 412	665 475		109 508	605 721

Източник: АЗ, НСИ

Районите, които имат по-скоро жилищни функции, тоест броят на икономически активните лица чувствително превишава наличните работни места в компаниите в

съответния район, са повечето от северозападните райони, както и някои периферни райони, които са отдалечени от централните градски части. Люлин, Овча купел, Красна Поляна, Илинген и Надежда са сред северозападните райони, които имат по-скоро жилищни функции и са нетен донор на работна сила за районите, които концентрират повече предприятия. Подуяне и Слатина на изток също са в групата на по-скоро жилищни райони, които са нетен донор на работна сила. По-периферните райони като Връбница, Нови Искър, Кремиковци, Панчарево и Банкя е нормално също да бъдат в тази група. Интересен е случаят с район Студентски, който е един от най-големите по население райони в столицата, но с много ниска икономическа активност, поради концентрацията на студенти, тоест учащи. Въпреки това район Студентски е също един от донорите на работна сила в столицата.

Нормално е районите в центъра или в непосредствена близост до централните градски части по-скоро да фокусират бизнес активност, тоест броят на работните места да е по-голям от този на икономически активните лица. Такъв е примерът с районите Средец, Възраждане, Оборище, Сердика, Изгрев, Лозенец и Триадица, които са нетен бенефициент на работна сила от другите райони на столицата. Извън тези в непосредствена близост до центъра, Младост и Витоша също концентрират компании и работни места и привличат работна сила.

Именно Младост и Витоша са и сред най-бързо развиващите се райони в столицата, като приходите на компаниите в двата района сумарно се удвояват в периода 2010–2016 година. Солиден растеж в същия период се наблюдава и в районите Триадица, Искър и Изгрев. Икономическият подем в столицата е в по-голяма степен концентриран в южните и особено в югоизточните райони. Това се подкрепя от развитието на дигиталните услуги и концентрацията на офис пространства, в т.ч. появата на нови модерни бизнес сгради в тези райони на София¹⁰.

Важно е да се отбележи, че добрата транспортна свързаност в рамките на София на практика води до сходни условия на пазара на труда за работната сила в отделните райони. Нивата на безработица са ниски във всички райони, независимо от различния им профил – било то райони с по-скоро жилищни функции или райони, които приютяват голям брой компании. Инвестиции на компаниите в даден район – например подемът на дигиталния сектор в Младост, отваря нови възможности пред работната сила в цяла София. Концентрацията на икономическа активност в определени райони обаче е изключително важна както от гледна точка на бъдещото развитие на районите, така и по отношение на транспортните нужди в рамките на столицата.

¹⁰ Виж данни за големи индустриални и офис площи в София на страницата на СОАПИ

10.2. АРЕАЛЪТ НА СОФИЯ И ВРЪЗКА СЪС СЪСЕДНИТЕ ТЕРИТОРИИ

Ключов за разбиране на процесите и взаимовръзките в София е анализът на полюсите и осите на урбанистично развитие. Анализът застъпва описаните агломерационни образувания в Интегрираната териториална стратегия за развитие на Югозападен регион, изготвена от Национален център за териториално развитие (НЦТР). Агломерационно ядро е град—център сам по себе си или с пространствено приобщени към него съседни населени места и други обекти в обща непрекъсната пространствена система. Агломерационен ареал е активната част от територията на общината или на групата общини, в която се осъществяват интензивни функционални връзки между града–център и други населени места и обекти.

Агломерационни образувания (ядра и ареали) се формират при градове, които имат поне 50 хил. души население и са от типа „city“ съгласно новата пространствена концепция за град, развита в съвместната методика на ОИСР и ЕК. В Югозападния район такива големи градове, които формират агломерационни ядра и ареали (зони на функционално влияние) са София, Перник и Благоевград. Ареалите на София и Перник на практика се допълват.

Ареалът на София обхваща Столична община (ядро) и 11 общини — Божурище, Горна Малина, Драгоман, Елин Пелин, Ихтиман, Костенец, Костинброд, Своге, Сливница, както и Перник и Радомир от съседната област Перник. Това са общини, които са в широката периферия на София и работната им сила е директно обвързана със столичната икономика. Критерият на НЦТР за агломерационните образувания е поне 15% от работоспособното население на периферните общини чрез всекидневни пътувания да осигурява своята трудова заетост в града–ядро¹¹.

В ареала на София се произвежда 40% от общата продукция в страната, като близо 4,6 млрд. лв. е произведената продукция в периферните общини на столицата. Над 90% от продукцията и наетите в целия ареал са концентрирани в Столична община. Околните общини са източник на работна сила за столицата, като над 25 хил. души от периферните общини в ареала пътуват всекидневно към Столична община, за да осигурят своята трудова заетост¹². Профилът на периферните общини е по–скоро индустриален, като в повечето от тях преработващата промишленост носи над половината от произведената продукция.

11 Алтернативен подход към анализа на ареала на София е предложен от изследването на Институт за пазарна икономика „Икономическите центрове в България“ въз основа на всекидневната трудова миграция, гъстотата на заетостта и произведената продукция. Според този подход с тесни икономически връзки със столицата са 17 общини от три области: Мездра, Белово, Мирково, Ковачевци, Брезник,

Най–голям приток на работна сила към столицата се наблюдава от общините Перник, Своге, Елин Пелин, Костинброд и Божурище. Последните три са особено интересни, тъй като в тях са разположени индустриални терени в непосредствена близост до София–град и икономиките им са силно интегрирани с тази на столицата. Притокът на чужди капитали в периферията на София е ясно забележима, като общо преките чуждестранни инвестиции с натрупване в общините Елин Пелин, Костинброд и Божурище достигат близо 550 млн. лв. през 2018 г., насочени основно към промишлеността, търговията и логистиката. Средната работна заплата в тези общини също нараства бързо и е чувствително по–висока от средните нива за страната.

Таблица 23. Основни показатели на общините в ареала на София

	Население (2019 г.)	Наети лица (2018 г.)	Коеф. на безработица (АЗ, 2019 г.)	Средна брутна месечна заплата, лв. (2018 г.)	Произведена продукция, хил. лв. (2018 г.)	Дял на преработваща та промишленост (%, 2018 г.)
Елин Пелин	21 882	9 298	3,7	1 259	837 229	49%
Горна Малина	6 308	674	4,6	827	25 111	51%
Ихтиман	16 732	2 684	9,8	890	156 379	57%
Костенец	11 055	2 043	6,3	712	59 420	51%
Костинброд	16 601	6 049	4,3	1 291	754 860	76%
Божурище	8 497	2 918	1,9	1 313	511 662	61%
Сливница	8 788	1 340	3,1	864	64 299	22%
Драгоман	4 618	1 189	3,5	872	48 034	34%
Своге	18 982	2 643	6,1	879	97 922	51%
Перник	87 629	22 069	3,2	866	1 845 481	64%
Радомир	17 897	3 644	5,5	909	198 486	69%

Източник: АЗ, НСИ

Най–силно обвързани със столичната икономика са общините Костинброд, Божурище и Елин Пелин, което е ясно видимо от данните за заплатите. И в трите общини средната брутна месечна заплата е в рамките на 1 200–1 300 лв., което е с поне 40% над заплатите в останалите общини от ареала, но все още с около 20% под средната заплата в столицата. Индустриалният профил на тези общини подсказва, че интеграцията със столичната икономика е именно по линия на промишлените предприятия, разположени в непосредствена близост до София–град. Общо произведената продукция в промишлените предприятия в Елин Пелин, Костинброд и Божурище достига над 2,1 млрд.

Годеч, Костенец, Радомир, Драгоман, Ихтиман, Перник, Горна Малина, Сливница, Костинброд, Елин Пелин, Своге и Божурище. По–широкият обхват на ареала в доклада на ИПИ е вследствие на по–ниския праг за всекидневната трудова миграция спрямо доклада на НЦТР.
12 Актуални данни за всекидневната трудова миграция ще бъдат налични след преброяването на населението през 2021 г. Наличните към момента официални данни са стари (2011 г.) и съответно трябва да се разглеждат с повишено внимание.

лева. Средната заплата в промишлените предприятия в трите общини е напълно съпоставима със средната заплата в промишлеността в столицата.

От трите общини най-бързо се развива Божурище, като в периода между 2013 и 2018 г. произведената продукция нараства повече от пет пъти, в т.ч. заради развитието на индустриалната зона в общината. Благодарение на по-скоро индустриалния профил на трите общини, в нито една от тях няма регистрирани над 1 000 фирми, но трябва да се има предвид и че много от предприятията, които работят на територията им са регистрирани в самата столица.

През 2018 г. броят на наетите лица в Елин Пелин е 9,3 хиляди души, в Костинброд — 6 хиляди, а в Божурище — 2,9 хиляди. Средните заплати в трите общини са между 15 и 16 хиляди лева годишно като най-висока стойност се достига в Божурище. Високи заплати в Божурище се предлагат в производството на основни метали и метални изделия (27 хиляди лева годишно), както и в производството на електрически съоръжения (25 хиляди лева годишно). Относително високи възнаграждения — 29 хиляди лева годишно — се отчитат и в производството на дървен материал, хартия и картон в Елин Пелин.

За икономиката на Костинброд от особено голямо значение е хранително-вкусовата промишленост, като произведената продукция на отрасъла през 2018 г. възлиза на 445 милиона лева от общо 775 милиона в общината като цяло, а важна роля играе и транспортът с 61 милиона лева произведена продукция. Икономиката на Божурище — отчасти понеже значителна част от трудоспособните в общината работят пряко в столицата — е значително по-малка с общ обем на произведената продукция от 512 милиона лева. Елин Пелин е с общо произведена продукция от 837 милиона лева, 292 милиона от тях — в търговията. От индустриалното производство най-важна роля имат производството на електрически съоръжения и изделията от каучук и пластмаса.

Най-много чуждестранни инвестиции привлича Елин Пелин — 330 милиона евро с натрупване към края на 2018 г. в следствие на важната роля на веригите за модерна търговия за икономиката на общината. Костинброд от своя страна е успял да привлече 124 милиона евро чуждестранни инвестиции, а Божурище — 93 милиона. Елин Пелин води и при разходите за дълготрайни активи, като само през 2018 г. те са били 187 милиона лева на фона на 75 милиона лева в Костинброд и 70 милиона лева в Божурище.

За бъдещото развитие на агломерацията на София е от важно значение активната работа в посока сдружаването на групата общини в агломерационен ареал за общи действия в сферата на социално-икономическото развитие, привличането на

инвестиции, опазването на околната среда, транспортната политика, туристическата политика и в сферата на пространственото развитие.

Възможностите за стратегически инвестиции в покрайнините на София са видими, поради наличието на свободни индустриални терени, добрата свързаност с град София и съответно достъпа до високо квалифицирана работна сила. Широката зона около столицата е сред най-подходящите територии в страната за знакова и голяма по мащаб инвестиция в производство, което е интензивно на знание и носи много висока добавена стойност.

11. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА ИКОНОМИКАТА И ПАЗАРА НА ТРУДА

- София концентрира голяма част от икономическата активност в страната — 40% от брутния вътрешен продукт на страната се произвежда в София;
- Най-голяма концентрация се наблюдава в сектора на услугите и особено в дигиталната сфера и рекламата — над 80% от продукцията в информационните технологии и услуги и рекламата се генерират в столицата;
- Постоянният приток на млади и активни хора е в основата на динамиката на столичната икономика, а номиналният ръст на икономиката на София е силно подкрепен от ръста на населението и работната ръка;
- Работната ръка в София е високо квалифицирана — над 50% от работната сила (25–64 г.) е с висше образование;
- Във всички икономически сектори в София се наблюдава положителна тенденция в периода 2016–2018 година. Предварителните данни показват ръст и през 2019 година;
- Услугите отчетливо доминират икономиката на София, като носят 89% от брутната добавена стойност на столичната икономика;
- София е силно обвързана със съседните общини, като има много широк ареал — голяма част от работната ръка на съседните общини работи в столицата;
- Динамиката в IT сектора и аутсорсинга е ключова през последните години — и в двата сектора се наблюдава сериозен ръст на продукцията и работните места;
- Добавената стойност и заплатите в дигиталните сектори изпреварват чувствително тези в традиционните сектори в столицата;
- Някои райони на Столична община се развиват особено бързо, което е водено от инвестициите в офис площи и развитието на дигиталния сектор.

- Видим е потенциалът за развитие на индустрията, в т.ч. привличане на стратегически инвеститори на световно ниво, в широката периферия на Столична община.

12. SWOT АНАЛИЗ НА ИКОНОМИКА И ПАЗАРА НА ТРУДА

Силни страни

- Най-големият икономически център в България
- Структура на икономиката, доминирана от услуги с висока добавена стойност, в т.ч. финансови, дигитални и професионални
- Концентрация на централни офиси и висш мениджмънт на големи корпорации, опериращи в цялата страна
- Високо квалифицирана работна ръка и постоянен приток на млади и активни хора
- Високи доходи и стабилен ръст на заплатите
- Висока инвестиционна активност и сериозно натрупване на чуждестранни капитали
- Технологичен и научен хъб — ръст на разходите за научна и развойна дейност в дигиталния сектор
- Концентрация на дигитални и креативни компании
- Развита екосистема за подкрепа на стартиращи и иновативни бизнеси
- Дългосрочен положителен тренд в туризма и ръст на посещенията от чужденци
- Динамични райони, които привличат инвестиции и в които се развиват успешно бизнес и офис пространства с висок клас
- Налични индустриални терени и развитие на промишлеността в периферните общини
- Широк ареал/зона на функционално влияние на ядрото град София — обхваща поне 11 съседни общини

Слаби страни

- Липса на достатъчно високо технологични производства, които да се конкурират с развитието на услугите в дигиталната сфера
- Липса на ясен профил, в т.ч. брандиране, който да отличава столицата от други водещи региони в Европа
- Повишаване на разходите за правене на бизнес, в т.ч. разходи за персонал, офис и бизнес услуги
- Неравномерно развитие, в т.ч. на бизнес инфраструктурата, в отделните територии на столицата

- Сериозен удар на пандемията върху определени сектори и силно ограничен приток на туристи през 2020 г.

Възможности

- Привличане на стратегически инвеститори, които са глобален лидер на своя пазар
- Продължителен ръст в дигиталния сектор и привличане на чужди капитали в сектора на информационните технологии и услуги
- Разрастване и обособяване на нови бизнес и офис пространства с висок клас
- По-сериозно обвързване на висшите учебни заведения с индустрията и високо-технологичните компании
- Подобряване на свързаността и допълнително отваряне на столицата към света, в т.ч. инвестиции в летище „София“, развитие на туризма и ръст на посещенията от чужденци
- По-голяма тежест на София на корпоративната карта в региона — намиране и комуникиране на конкурентните предимства пред другите столици
- Развитие на промотирането на София като инвестиционна дестинация, в т.ч. добра координация със съседните територии

Заплахи

- Засилваща се конкуренция от други икономически и образователни центрове в Централна и Източна Европа, в т.ч. Западните Балкани
- Ограничен приток на чужди капитали и високо технологични компании в дигиталния сектор и отлив на чужди компании към съседни пазари
- Недобра координация със съседни общини за привличане на стратегически инвеститори
- Намаляващ темп на ръст на населението, което да ограничи потенциала пред икономическия растеж в столицата
- Продължителен период на пандемия и ограничителни мерки, което да удари силно по множество икономически дейности, в т.ч. дигиталния сектор
- Влошаване на достъпа до услуги и качеството на живот в резултат на бурно икономическо развитие и „претоварване“ на определени райони